

Promoting Private Sector Employment / Promovisanje zapošljavanja u privatnom sektoru

PPSE - Kosovo

Godišnji plan operacija 2019.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

swisscontact

Sadržaj

1. Osnovne informacije	5
2. Izvršni rezime.....	6
3. Plan operacija januar - decembar 2019.....	7
3.1. Ishod 1: Mladi ljudi, žene i manjine imaju koristi od profitabilnog i inkluzivnog zapošljavanja, stvorenog u dinamičnim MSP u rastućim sektorima	7
3.2. Ishod 2: MSP poboljšavaju svoju ponudu, efikasnost i konkurentnost u poboljšanim i bolje organizovanim inkluzivnim tržišnim sistemima	11
3.3. Ostali ishodi („autputi“).....	17
3.3.1. Fond za prilike i mogućnosti	17
3.3.2. Fond za socijalno uključivanje	17
4. Višesektorske (transverzalne) teme	18
5. Konsultacije	Error! Bookmark not defined.
6. Finansije.....	Error! Bookmark not defined.
7.1. Budžet.....	Error! Bookmark not defined.
7. Organizacija projekta, upravljanje i usmeravanje	Error! Bookmark not defined.
7.1. MSD radionice i razmene	Error! Bookmark not defined.
7.2. Organizacija i upravljanje projektima.....	Error! Bookmark not defined.
7.2.1. Upravljanje projektom.....	Error! Bookmark not defined.
7.2.2. Praćenje i merenje rezultata	19
7.3 Komunikacija	20
I Logframe (summary, without activities)	
II Activities Schedule	
III Consultancies Table	
IV Project Organisation	
V Summary of Interventions per Output	

List of Abbreviations

B2B	Biznis sa biznisom
B2C	Biznis sa potrošačem
BEAM	Izgradnja delotvornih i pristupačnih tržišta (Building Effective and Accessible Markets)
BMO	Organizacija poslovnog članstva (Business Membership Organisation)
CHF	Švajcarski Franak (Swiss Franc)
DCED	Donatorski komitet za razvoj preduzeća (Donor Committee for Enterprise Development)
DMO	Organizacija za upravljanje destinacijom (Destination Management Organization)
ENE	Ekonomija i zapošljavanje (Economy and Employment)
EYE	Enhancing Youth Employment – Jačanje zaposlenosti omladine
FAMtrip	Familijarno putovanje (Familiarisation Trip)
FTE	Zaposlenost sa punim radnim vremenom (Full Time Employment)
FNI	Hrana i prirodni sastojci (Food and Natural Ingredients)
GAP	Dobre poljoprivredne prakse (Good Agricultural Practices)
HACCP	Analiza rizika i kritična tačka kontrole (Hazard Analysis and Critical Control Point)
HO	Glavno sedište (Head Office)
HoReCa	Hoteli, restorani i kafei (Hotels, Restaurants and Cafes)
IFC	Priznati standard
ISO	Priznati standard
KIESA	Kosovska agencija za investicije i podršku za preduzeća (Kosovo Investment and Enterprise Support Agency)
KMC	Kosovski klub proizvođača (Kosovo Manufacturers Club)
MAP	Lekovito i aromatično bilje (Medicinal Aromatic Plants)
MRM	Monitoring i rezultati merenja (Monitoring and Results Measurement)
MSD	Razvoj tržišnog sistema (Market System Development)
MTI	Ministarstvo za trgovinu i industriju
NTO	Nacionalna turistička organizacija
OC	Ishod, Izlazna vrednost (Outcome)
OF	Fond za prilike i mogućnosti (Opportunity Fund)
PPSE	Promovisanje zapošljavanja u privatnom sektoru (Promoting Private Sector Employment)
RAE	Romi, Aškalije i Egipćani
SC	Upravni odbor (Steering Committee)

SDC	Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (Swiss Agency for Development and Cooperation)
SEC	Jedinice viših eksperata (Senior Experts Corps)
SIF	Fond za socijalnu inkluziju/uključivanje (Social Inclusion Fund)
SHKF	Asocijacija proizvođača voća (Association of Fruits Producers)
SHTIB	Asocijacija dilera ulaznih poljoprivrednih vrednosti (Association of Agriculture Input Dealers)
MSP	Mala i srednja preduzeća and Medium Enterprise
SRP	Panel za stratešku reviziju (Strategic Review Panel)
ToR	Uslovi mandata i opis poslova (Terms of References)
YPO	Godišnji plan operacija (Yearly Plan of Operations)

1. Osnovne informacije

Država: Kosovo	Naziv projekta: Promovisanje zapošljavanja u privatnom sektoru (PPSE)
SDC No SAP:	
Strategija saradnje: ENE	

Cilj	Mala i srednja preduzeća koja posluju u dobro organizovanim i inkluzivnim ekonomskim sektorima, obezbeđuju povećano održivo zapošljavanje mladih žena i muškaraca na Kosovu.
Ishodi (OC)	Ishod 1: MSP u odabranim sektorima povećavaju svoju produktivnost i stvaraju dodatni prihod i zapošljavanje. Ishod 2: MSP poboljšavaju svoju ponudu, efikasnost i konkurentnost u poboljšanim i bolje organizovanim inkluzivnim tržišnim sistemima

Trajanje faze projekta: 16.11.2017-15.11.2021	Period izveštavanja: 01.01.2019-31.12.2019
--	---

Budžet u fazi (CHF) – 7,276,126.50 Potrošeno u fazi (CHF) ¹	Budžet od 01.01.2019 31.12. 2019 (CHF) – 1,938,430
Informacije o doprinosima partnera i / ili drugih donatora (izračunate u CHF) 100% SDC	

Implementacione organizacije:	Swisscontact i Riinvest Institut	
Glavni nacionalni partneri:	Ministarstvo trgovine i industrije, privredne komore, vodeće firme	Glavni međunarodni partneri: n/a

Koordinator projekta	Arđentina Graždani (Argjentina Grazhdani)	Broj projektnog osoblja	16
		Konsultanti (dani): ²	40
		Nacionalni konsultanti (dani):	32
		Riinvest (dani):	48
		Swisscontact (dani)	48

¹ PPSE je potrošio više od 90% godišnjeg budžeta za 2018. Tačni podaci će biti dostavljeni kada se dobije informacije od sedišta Swisscontact-a.

² Dodatni međunarodni i lokalni konsultanti se planiraju kroz budžet za četvrti deo koji se odnosi na procene i intervencije u okviru tri ishoda PPSE (vidi Aneks III).

2. Izvršni rezime

U 2019. godini, PPSE je nastavio sa fokusom na kapitalizaciji intervencija koje imaju potencijal za stvaranje radnih mesta. Intervencije koje su sprovedene 2018. godine već su dale značajne rezultate prema ovom cilju: PPSE je postigao oko 20 ili više % od skoro svih ciljeva. Održive intervencije sa potencijalom obima ostaju okosnica PPSE strategije. Intervencije 2019. godine će doprineti postizanju ciljeva PPSE-a i dovesti do sistemskih promena u sektorima hrane i prirodnih sastojaka i turizma, sa specifičnim godišnjim ciljevima generisanja profitabilnog zapošljavanja (500 FTE) i generisanja prihoda (CHF 950,000) duž MSP-a oba sektora.

Tokom 2018. godine, intervencije u sektoru hrane i prirodnih sastojaka (FNI) dovele su do značajnih rezultata kod zapošljavanja i prihoda. Za 2019. tim planira da nastavi sa sličnom sektorskom strategijom, sa poboljšanjima zasnovanim na učenju. Sektorske intervencije se planiraju da utiču na celi lanac vrednosti. Iz perspektive input-output, tri intervencije ciljaju na ograničenja na ulaznom nivou. Intervencije na nivou inputa su: uspostavljanje specijalizovane proizvodnje sadnica za sektor povrća, poboljšanje informacionih i savetodavnih usluga i proširenje ugovornog uzgoja za povrće, MAP i specifične plodove. Na nivou obrade, PPSE je planirao da nastavi sa pružanjem podrške malim i srednjim preduzećima u razvoju proizvoda, obuci za prehrambene tehnologije i povećanju kapaciteta za preradu. Da bi se dalje iskoristile prilike oko izvoznog tržišta, usluge oko sertifikacije, međunarodnih sajamskih izložbi i prodaje/misije oko kupaca će biti olakšane. Što se tiče promocije domaćeg tržišta, PPSE će olakšati prilagođene tržišne usluge za mala i srednja preduzeća koja nude nove proizvode i usluge, kao i promotivne aktivnosti za lokalno tržište. Na kraju će se istražiti teme oko sektorske organizacije, kao što su državne šeme subvencija za poljoprivredu.

U sektoru turizma, planirane intervencije ciljaju na ograničenja i mogućnosti na nivou ponude i potražnje. PPSE će nastaviti da podržava razvoj novih turističkih proizvoda u opštinama Peć, Priština i Prizren. Pored toga, tim je planirao aktivnosti oko poboljšanja agroturističke ponude. Sve veći broj turista povećao je potražnju za turističkim vodičima. Stoga će PPSE podržati kratkoročne obuke za turističke vodiče. Na nivou potražnje, PPSE koristi strategiju oko segmenata turističkog tržišta sa glavnim ciljem povećanja broja turista, dužine njihovog boravka i nivoa potrošnje. Specifične intervencije i aktivnosti su osmišljene oko tržišnih segmenata kao što su nemački, turski turisti, lokalni, dijaspora, itd. Dok na nivou sektorskih organizacija, PPSE će pratiti razvoj i rezultate podrške pružene opštinama Priština i Prizren. Sve u svemu, očekuje se da će sektor turizma dati veće rezultate u 2019. godini, takođe uzimajući u obzir i vremenski razmak između implementacije i rezultata u sektoru u 2018. godini.

Fond za prilike i mogućnosti (OF) kao instrument će biti integrisan u oba sektora. U 2019. godini, fokus investicija će biti na turističkom sektoru kako bi se poboljšali turistički proizvodi, nasuprot 2018. kada su svi projekti bili u sektoru hrane. PPSE će koristiti OF i Fond za socijalno uključivanje (SIF) kako bi se približili rizičnim i ranjivim preduzećima i projektima.

Sve u svemu, plan za 2019. je da donese više dostignuća i rezultata. Očekuje se da će fokusirani pristup i ciljne intervencije PPSE doneti pozitivne, sistemske i održive promene za oba sektora. Pojednosti o aktivnostima i planovima razrađene su u celom dokumentu i u aneksima.

3. Plan operacija januar - decembar 2019.

Uticaoj

UTICAJ: MSP koja posluju u dobro organizovanim i inkluzivnim ekonomskim sektorima, osiguravaju povećano održivo zapošljavanje mladih žena i muškaraca na Kosovu	Indikator uticaja	Polazna linija ³ 2017	Ciljna faza	Kumulativni % dostignut u fazi	2019 (T=Cilj)
	Uticaoj 1.1 Neto dodatna zaposlenost FTE	850 FTE	2000 FTE	18%	T= 500 FTE
	Neto dodatna zaposlenost (žene) FTE	270 FTE	600 FTE	25%	T= 150 FTE
	Neto dodatna zaposlenost (manjine) FTE	75 FTE	200 FTE	25%	T= 50 FTE
	Uticaoj 1.2 Povećanje neto dodatnog prihoda CHF	CHF 2,000,000	CHF 3,800,000	20%	T= CHF 950,000

Godine 2019, cilj PPSE je da nastavi sa promocijom inkluzivnog i profitabilnog zaposlenja za žene i muškarce na Kosovu. Intervencije PPSE već su dale značajne rezultate 2018. godine. Tim je prikupio ažurirane rezultate iz glavnih intervencija, međutim tačni i potvrđeni rezultati će biti predstavljeni i prikazani u godišnjem izveštaju PPSE za 2018. godinu. Preliminarni rezultati ukazuju da su u 2018. godini intervencije PPSE generisale oko 350 ekvivalenata punog radnog vremena (FTE), 300 u sektoru FNI i 50 u turizmu, sa skoro 1.000 ljudi koji su imali koristi od zapošljavanja. Ispunjeni su godišnji ciljevi za otvaranje radnih mesta među ženama i manjinskim grupama, sa oko 150 ženskih FTE i 50 manjinskih FTE stvorenih u oba sektora. Oko 100 malih i srednjih preduzeća prijavilo je povećanje dodatnog prihoda od 760.000 CHF.

Za 2019. godinu, PPSE cilja na slične rezultate, sa većim naporima na postizanju boljih rezultata zapošljavanja u oba sektora. Posebno za **sektor turizma**, očekuje se da će intervencije davati **bolje rezultate** u 2019. godini, s obzirom na vremenski razmak između implementacije i rezultata u 2018. godini.

3.1. Ishod 1: Mladi ljudi, žene i manjine imaju koristi od profitabilnog i inkluzivnog zapošljavanja, stvorenog u dinamičnim MSP u rastućim sektorima

Ishod 1: Mladi, žene i manjine imaju koristi od profitabilnog i inkluzivnog zapošljavanja, stvorenog u dinamičnim MSP u rastućim sektorima	Indikator ishoda	Polazna linija 2017	Ciljna faza	Kumulativni % dostignut u fazi	2019 (T=Cilj)
	OC 1.1 Broj žena i muškaraca koji su zaposleni	0	5,000	20%	1,250
	Broj žena i muškaraca koji su zaposleni	0	1,500	30%	375
	Broj zaposlenih žena i muškaraca (manjine)	0	500	35%	125

³ Na osnovu dostignuća Faze I.

	OC 1.2 Povećanje dohotka za 5.000 muškaraca i žena kroz plate / nadnice	0	CHF 9,600,000	12%	CHF 2,400,000
--	---	---	----------------------	------------	----------------------

Prema ishodu 1, PPSE će podržati intervencije sa potencijalom za otvaranje novih radnih mesta, usmerene na rast MSP u FNI i turističkim sektorima. Intervencije u okviru ovog rezultata imaju za cilj **poboljšanje ponude u sektorima FNI i Turizam**. Konkretno za FNI, PPSE će raditi na **poboljšanju proizvoda i usluga MSP-a**, unapređenju njihovih **kapaciteta za preradu i proširenju sistema ugovaranja**. U sektoru turizma, cilj je poboljšanje turističke ponude kroz **podršku uvođenju novih turističkih proizvoda i atrakcija**, kao i prilika oko **promocije agroturizma**.

Najnoviji rezultati pokazuju da su intervencije u okviru ovog ishoda doprinele postizanju skoro svih godišnjih ciljeva. Preliminarni rezultati pokazuju da broj žena i muškaraca koji su zaposleni (u kojima dominira sezonski rad) u oba sektora prelazi 1.000, dok su godišnji ciljevi za žene i uključivanje manjina prekoračeni, sa preko 450 žena i preko 170 ljudi iz manjina (uključujući preko 95 iz zajednica RAE) koji su imali koristi od zapošljavanja. Tim će nastaviti da ulaže velike napore u sprovođenje intervencija kako bi dodatno povećao stvaranje radnih mesta i zarade u oba sektora u 2019. Detalji o intervencijama i aktivnostima koji će dovesti do rezultata detaljno su predstavljeni pod odgovarajućim rezultatima.

Rezultat 1.1 MSP su poboljšali kvalitet i diversifikaciju proizvoda i usluga.

Rezultat 1.1: MSP su poboljšala kvalitet i diversifikaciju proizvoda i usluga.	Indikator ishoda	Polazna linija 2017	Ciljna faza	Kumulativni % dostignut u fazi	2019 (T=Cilj)
	OP 1.1.1 Broj novih i poboljšanih proizvoda i usluga koji se promovisu kroz MSP	0	150	21%	38
	OP 1.1.2 Dodatna vrednost investicije za nove proizvode i usluge	0	CHF 5,000,000	17%	1,250,000
	OP 1.1.3 Broj MSP koji nude nove i poboljšane proizvode i usluge	0	100	17%	25

Sektor hrane i prirodnih sastojaka

U okviru Sektora za hranu i prirodne sastojke (FNI), projekat će nastaviti da **pruža podršku malim i srednjim preduzećima u poboljšanju asortimana proizvoda i usluga**, kao i **povećanju investicija**. U 2018. godini, PPSE je završio aktivnosti intervencije koje su omogućile **razmenu znanja i izloženosti informacijama za razvoj novih proizvoda**. Sedamnaest malih i srednjih preduzeća imalo je koristi od platforme "Coaching for Growth" u saradnji sa CEED Kosovo. Od ovih malih i srednjih preduzeća se očekuje da uskoro uvedu nove proizvode i poboljšaju postojeće. PPSE je direktno sarađivao sa 7 malih i srednjih preduzeća kroz misije SEC-a i usluge poslovnog savetovanja za rast poslovanja u oblasti uvođenja novih proizvoda, poboljšanja usluga prodaje i marketinga i investicija. Kao dopuna sektorskim intervencijama, projekat je iskoristio svoj Fond prilike i mogućnosti za podršku malim i srednjim preduzećima u novim tehnologijama za proizvodnju i za razvoj novih proizvoda i usluga. Sve u svemu, kroz ovaj rezultat, PPSE ima za cilj da poveća rast poslovanja i ojača konkurentnost kosovskih proizvoda i usluga u sektoru prerade hrane.

Godine 2019, PPSE namerava da dalje gradi na postignutim rezultatima, gde će „diplomci“ intervencije „Coaching for Growth“ lansirati nove proizvode na tržište. PPSE će dodatno podržati ove i druge inovatore sa specifičnim iskustvom u uslugama prehrambene tehnologije, treningu o marketingu i razvoju proizvoda, kao i sufinansiranju unapređenja tehnologije. Kroz intervencije i aktivnosti u okviru ovog rezultata, sektor FNI ima za cilj da **pomogne 25 novih/poboljšanih proizvoda i usluga koje nudi najmanje 15 malih i srednjih preduzeća; investicije su dodatnih 850.000 CHF (uključujući i instrumente OF i SIF).**

1. **Coaching for Growth:** Projekat će olakšati usluge u vezi sa individualnim obukama u razvoju proizvoda i marketingu, kao i organizovati regionalne ili međunarodne studijske posete. Ovo će biti obezbeđeno za grupu prerađivača hrane koja će biti izabrana iz grupe postojećih učesnika „Coaching for Growth“, „diplomiranih“ i novih potencijalnih „inovatora“. Potencijalni partneri za ovu intervenciju mogu biti **specijalizovani pružaoci usluga ili individualni konsultanti (npr. Recura, CEED, BCC)**. Specifična ekspertiza prerađivača hrane prema njihovim potrebama u proizvodima i uslugama će se takođe rešavati kroz **Misije SEC-a**. Očekuje se da će ova intervencija direktno dovesti do **novih i poboljšanih proizvoda** za prehrambeni sektor, **povećanja prodaje domaćih prerađivača** i indirektnog povećanja investicija i zaposlenosti.
2. **Olakšavanje usluga prehrambene tehnologije:** Nedostatak ekspertize u prehrambenoj tehnologiji i dalje predstavlja glavnu smetnju za prerađivače hrane na Kosovu. Nakon neuspešnih nastojanja da sarađuje sa BUTGEM centrom u Turskoj, PPSE je identifikovao još jednog potencijalnog partnera u Bugarskoj - **Univerzitet za prehrambene tehnologije u Plovdivu**, koji može pružiti prilagođene kratkoročne obuke za prehrambenu tehnologiju. Ovaj entitet već podržava slične programe u zemljama Balkana. PPSE namerava da podrži intervenciju **u kratkoročnoj obuci za osoblje MSP-a za prehrambenu tehnologiju**. Ovo je planirano da se sprovede u saradnji sa **CEED-om na Kosovu**, koji će organizovati grupu malih i srednjih preduzeća (uključujući diplomce iz „Coaching for Growth“) koji su spremni da sufinansiraju obuku za tehnologiju hrane za svoje osoblje.
3. Kroz intervenciju **“Specijalizovane proizvodne linije”** projekat ima za cilj da sufinansira specijalizovane proizvodne linije za prerađivače hrane. Da bi se uvele specijalizovane proizvodne linije, projekat će podržati **investicije u nove tehnologije (dopunjene sa OF)**. Uspešan primer je podrška pružena PNK-u kroz Fond za prilike i mogućnosti (OF), gde je kompanija nadogradila sve proizvodne kapacitete i investirala u novu proizvodnu liniju. Ova intervencija je podstaknuta prilikama i očekuje se da će dovesti do novih i poboljšanih proizvoda, povećati ugovorenu sadnju i kultivaciju, dodatna ulaganja i povećati prodaju i prihode za MSP. Kroz ovu intervenciju PPSE će biti usmeren na manje prerađivačke kompanije koje neće tražiti ogromna ulaganja koja će im omogućiti da se specijalizuju za određene proizvode (mogući partneri: Herbakos, Genci, Vicianum, Sweet Pop, itd).

Sektor turizma

PPSE će pomagati intervencije i aktivnosti za poboljšanje i uvođenje **novih turističkih proizvoda i usluga**, sa ciljanjem na segmentirana tržišta (dijaspore, regionalne i lokalne turiste). Godine 2018. u Prizrenu su razvijena četiri nova turistička proizvoda, uključujući paraglajding, kajak, „glamping“ („luksuzno kampovanje“) i biciklizam. Očekuje se da će ovi proizvodi biti ponuđeni na tržištu do proleća 2019. godine. PPSE je pružio tehničku podršku opštini Priština za razvoj modela upravljanja muzejima i planiranje za tri nova muzeja.

U 2019, **fokus će ostati u Prizrenu i Prištini** za razvoj turističkih proizvoda i atrakcija. Tim će takođe **tražiti prilike u regionu Peći**. Tim će istražiti rad u ruralnom turizmu radi razvoja paketa i poboljšanja ponude oko kulinarskog turizma i tura. Sve u svemu, PPSE ima za cilj da pomogne razvoj **15**

novih/poboljšanih turističkih proizvoda sa najmanje **10 malih i srednjih preduzeća**, generišući privatna ulaganja od preko **400.000 CHF**.

1. Kao što je gore pomenuto, u okviru intervencije „**Razvoj turističkih proizvoda**“, tim će nastaviti da traži mogućnosti za saradnju sa privatnim sektorom u investiranju u turističke proizvode oko Prištine, Prizrena i Peći. Region Župa (Rečane, Mušnikovo i Prevalac) pokazao je potencijal u smislu rasta turizma, protoka turista i spremnosti privatnog sektora da investira. Tim trenutno saraduje sa partnerima iz privatnog sektora na razvoju pet novih proizvoda kao što su: **Botanička bašta u Badovcu, kampovanje u Peći, „Escape Room“ u Prištini, „Zip-Line“ i Via-Ferrata u Prizrenu**, za koje se očekuje da će se razviti početkom 2019. U Prištini, tim namerava da pokrene poziv za podnošenje predloga čiji je cilj sufinansiranje investicija u **turističke proizvode iz privatnog sektora**. Cilj intervencije je povećanje broja turista, dužine boravka i nivoa potrošnje dijaspore, lokalnih i regionalnih turista.
2. Što se tiče intervencije „**Turističke atrakcije**“, tim će pažljivo pratiti sprovođenje u opštini Priština u vezi sa **razvojem tri muzeja**. Tehnička podrška će biti razmatrana za opštinu Prizren, koja je posvetila budžet za otvaranje **muzeja Majke Tereze i Filigrana**.
3. PPSE namerava da sprovede intervenciju za poboljšanje **kulinarske ponude seoskih restorana** kroz pružanje podrške restoranima u poboljšanju njihove ponude (recepta) kao i **poboljšanje veza sa snabdevačima**. Mogućnosti će se tražiti u okolini **Prizrena, Peći, Prištine i Orahovca (za obilaskе vinarija)**.

Rezultat 1.2 MSP su povećala proizvodnju

Rezultat 1.2: MSP su povećala proizvodnju	Indikator ishoda	Polazna linija 2017	Ciljna faza	Kumulativni % dostignut u fazi	2019 (T=Cilj)
	OP 1.2.1 Broj farmi i malih i srednjih preduzeća koji su uključeni u ugovornu poljoprivredu	350 SME	1,000 SME	32%	250 SME
	OP 1.2.2 Povećanje ugovorene proizvodnje	200 ha	500 ha	70%	125 ha

Kroz ovaj rezultat, PPSE će nastaviti da podržava **proširenje ugovornog uzgoja za podsektor povrća, šumskih proizvoda i voća**. U 2018, intervencije implementirane u PPSE nastoje da povećaju primarnu proizvodnju za industriju prerade i izvoza, kao i kapacitete za prikupljanje i preradu. PPSE je dostigao do oko **225 dodatnih poljoprivrednika** koji su bili uključeni u ugovornu poljoprivredu, a dodatnih **363 hektara** je iskorišćeno za uzgoj, kako bi se zadovoljile ugovorne potrebe devet partnera u preradi, centara za prikupljanje i izvoznika.

Godine 2019, PPSE će dodatno proširiti intervenciju **postojećim kulturama sa dodatom vrednošću** (npr. uzgoj NDŠP/ne-drvnih šumskih proizvoda) i potencijalno uključiti nove useve, nove poljoprivrednike i partnere. Što se tiče podsektora, više će se istaći **MAP i meko voće**, dok će za povrće fokus biti na **povećanju proizvodnje u novim regijama**, dok će se u **postojećim regijama povećati produktivnost**. Podrška će se pružiti postojećim specijalizovanim proizvođačima sadnica za unapređenje tehnologije. Osim toga, mogućnosti za povezivanje primarne proizvodnje sa novim kanalima prodaje (npr. HoReCa) će se dalje istraživati i povezivati sa turizmom. Takvi primeri mogu

biti promocija koncepta spore hrane i agroturizma, jer predstavljaju potencijal za privlačenje većeg broja lokalnih turista, onih iz dijaspore, kao i turista iz regiona. Intervencije u okviru ovog rezultata imaju za cilj da **dostignu broj od 250 farmi koje obrađuju 125 ha kroz ugovornu poljoprivredu.**

1. Intervencija „**Jačanje ugovornog poljoprivrednog sistema**“ će se dodatno proširiti od prve godine, jer se pokazala kao veoma uspešna i donela je najveći broj zaposlenih u prvoj godini. **Za postojeće poljoprivrednike** biće obezbeđena podrška za **povećanje produktivnosti** (npr. mašine, pristup specijalizovanim sadnicama, itd). **Za nove poljoprivrednike**, pružiće se podrška izvođačima radova (npr. centri za prikupljanje, prerađivači) **za povećanje kapaciteta za sakupljanje ili preradu više primarne proizvodnje** (npr. mašine za sušenje) kao i omogućavanje usluga za ove nove farmere kao što su **programi obuke i inputi**. Poseban fokus će biti posvećen **sektoru MAP-a** (lekovitog bilja), u povećanju kapaciteta novih sabirnih centara u novim regijama, čime će se mobilizovati novi farmeri u blizini. **Kultivacija organskog MAP** pokazala se uspešnom za male farme i domaćinstva (tipična za kosovski kontekst) sa sve većom potražnjom za izvozom.
2. U 2018. godini, PPSE je podržao „**Uvođenje specijalizovanih proizvođača sadnica**“ za povrće i MAP kroz Fond za mogućnosti i intervencije. Projekat će nastaviti sa radom sa proizvođačima sadnica kako bi se **dodatno povećali njihovi kapaciteti i tehnološko znanje („know-how“)**. Cilj ove intervencije je da se poveća kvalitet sadnica proizvedenih na Kosovu kao prvi korak ka povećanju produktivnosti na nivou farmi. Dalje, PPSE će nastojati da **uvede sadnice proizvedene u rasadnicima u okviru sistema ugovaranja**. Kupovina sadnica iz rasadnika može biti početni dodatni trošak za poljoprivrednike, za koji se pretpostavlja da će se isplatiti sa višim kvalitetom proizvoda i prinosom. Da bi motivisali ugovorene farmere da kupuju sadnice iz rasadnika, PPSE planira da primeni model subvencionisanja koje se smanjuje (podržavanje troškova sadnica sa 50% u prvoj godini i 20% u drugoj godini). Očekuje se da će upotreba profesionalno proizvedenih sadnica povećati produktivnost u proizvodnji povrća za najmanje 30%⁴.

3.2. Ishod 2: MSP poboljšavaju svoju ponudu, efikasnost i konkurentnost u poboljšanim i bolje organizovanim inkluzivnim tržišnim sistemima

Ishod 2: MSP poboljšavaju svoju ponudu, efikasnost i konkurentnost u poboljšanim i bolje organizovanim inkluzivnim tržišnim sistemima	Indikator ishoda	Polazna linija 2017	Ciljna faza	Kumulativni % dostignut u fazi	2019 (T=Cilj)
	OC 2.1 Broj MSP koja imaju koristi od korišćenja novih ili poboljšanih usluga podrške	0	150 SMEs	23%	38 MSP
	OC 2.2 Povećanje neto prihoda za 150 malih i srednjih preduzeća	0	CHF 3,800,000	20%	CHF 950,000
	OC 2.3 Institucije više odgovaraju na rast privatnog sektora	0	Kvalitativna procena zasnovana na FGD ključnog osoblja institucije		

PPSE će nastaviti da olakšava poboljšanje pružanja usluga za razvoj poslovanja, pristup prodajnim kanalima, organizaciju i umrežavanje u sektorima FNI i turizma. Godine 2018, u okviru FNI sektora, tim je podržao usluge sertifikacije za mala i srednja preduzeća, učešće na sajmovima i trgovinske veze

⁴ Neformalno posmatranje i evaluacija sa sektorskim akterima i stručnjacima.

(kroz misije prodaje). Fokus u vezi sa uslugama podrške u sektoru turizma bio je uglavnom na neformalnoj obukci, dok je u pogledu promocije pružena široka podrška fer učešću, organizaciji upoznavanja i novinarskih putovanja radi reportaža i ciljanoj promociji. Značajni rezultati su zabeleženi i u oba sektora u smislu sektorske organizacije i umrežavanja. Oko 35 malih i srednjih preduzeća imalo je koristi direktno od usluga koje podržava PPSE, dok je neto dodatna dobit MSP-a kao rezultat svih intervencija PPSE u 2018. godini premašila 760.000 CHF.

U 2019. godini, PPSE će **intenzivirati intervencije i aktivnosti** u okviru ovog ishoda, dajući prioritet pristupu koji je više orijentisan na rezultate. U okviru FNI sektora, podrška će i dalje biti posvećena uslugama kao što je **sertifikacija koja omogućava rast izvoza**, dok je dodatni fokus planiran za podršku **prilagođenih marketinških usluga za mala i srednja preduzeća i poboljšanje informacija i savetodavnih usluga poljoprivrednicima**. Što se tiče pristupa tržištu, **podrška trgovinskim sajmovima** će se nastaviti sa učešćem na sajmovima i direktnim trgovinskim vezama (kroz prodajne misije), dok će se dodatni naponi posvetiti implementaciji aktivnosti oko **lokalne promocije**. U sektoru turizma, tim će dati prioritet aktivnostima u povećanju **pristupa i protoka turista oko identifikovanih segmenata**. Posebne promotivne aktivnosti će se sprovoditi na osnovu ovih tržišnih segmenata. Što se tiče organizovanja sektora i umrežavanja, tim će pratiti uspešne intervencije u turizmu i sprovoditi dalje aktivnosti u vezi sa pitanjem **upravljanja otpadom**.

Pojedinosti o intervencijama i aktivnostima koje će dovesti do rezultata detaljno su predstavljene pod odgovarajućim rezultatima.

Rezultat 2.1: Pružaoci usluga nude poboljšane usluge podrške poslovanju

Rezultat 2.1: Pružaoci usluga nude poboljšane usluge podrške poslovanju	Indikator ishoda	Polazna linija 2017.	Ciljna faza	Kumulativni % dostignut u fazi	2019. (T=Cilj)
	OP 2.1.1 Broj MSP koji koriste nove i poboljšane usluge koje nude pružaoci usluga	0	300	21%	75

Sektor hrane i prirodnih sastojaka

U okviru ovog rezultata, PPSE će **nastaviti da podržava pružanje usluga poslovne podrške oko sertifikacije standarda bezbednosti i kvaliteta hrane, marketinga i informacija**. U 2018. godini, PPSE je omogućio usluge sertifikacije organskih i globalnih GAP-a za 30 malih i srednjih preduzeća kroz odgovarajuća sektorska udruženja. Obezbeđena je podrška za sertifikaciju subvencija za troškove i usluge u okviru udruženja kako bi se MSP pripremila za sertifikaciju. Albinspekt iz Albanije je pružao usluge sertifikacije za Organic, dok je lokalni pružalac usluga GAP Plus pružao usluge GAP sertifikacije.

U 2019, PPSE namerava da nastavi sa podrškom programima sertifikacije tako što će smanjiti doprinos PPSE za već sertifikovane MSP. Sertifikacija se pokazala ključnom za otvaranje pristupa izvoznim tržištima za mala i srednja preduzeća, stoga je **održivost ove intervencije** povezana sa izvoznim kanalima za ova MSP. Što se tiče marketinških usluga, PPSE će istražiti mogućnosti **podrške malim i srednjim preduzećima koja lansiraju nove proizvode (ishod 1.1) sa marketinškim uslugama**. Pilot je pokrenut u decembru 2018. godine, gde je jedno MSP povezano sa marketinškom agencijom za brendiranje i dizajn novih proizvoda. Krajem 2018. godine, PPSE je takođe pokrenuo intervenciju sa udruženjem distributera poljoprivrednih inputa, sa ciljem **poboljšanja informacija, savetovanja i usluga poljoprivrednih apoteka**.

1. Intervencija „**Olakšavanje programa sertifikacije**“ će se i dalje sprovoditi kako bi se dodatno podržala MSP u pristupu mogućnostima za izvozno tržište. Ova intervencija je takođe povezana sa rezultatom 2.2. Cilj intervencija je da **podrži programe sertifikacije koji otključavaju izvozni potencijal za mala i srednja preduzeća**. Partnerstvo sa ORGANIKA-om će se nastaviti za podršku malim i srednjim preduzećima za organsku sertifikaciju, dok će tim proceniti najbolja partnerstva podrške za druge sertifikacijske programe kao što je Global GAP. Modaliteti podrške će uključivati **subvencije troškova (smanjenje udela podrške već sertifikovanih MSP) i usluge sprovođenja sertifikacije**.
2. Kroz intervenciju „**Olakšavanje marketinških usluga**“, PPSE ima za cilj da promoviše **pristup i upotrebu marketinških usluga kao što su brendiranje, dizajn, promocija, marketinška obaveštenost i marketinški planovi**. Smatra se da takve usluge imaju direktan uticaj na tržišne performanse malih i srednjih preduzeća i očekuje se da će **doprineti ukupnom rastu prodaje i poslovnom rastu**. Ovo se planira da se pomogne preko marketinških agencija. PPSE je već organizovao sastanak sa grupom marketinških agencija, kako bi istražio mogućnosti pružanja prilagođenih i izvodljivih marketinških usluga malim i srednjim prerađivačima hrane, gde je jedan sporazum između marketinške agencije i MSP već potpisan. PPSE planira da sufinansira troškove marketinških usluga za mala i srednja preduzeća. Intervencija je podstaknuta prilikom i očekuje poboljšanje marketinga malih i srednjih preduzeća prilikom lansiranja novih proizvoda - povezanih sa ishodom 1.1.
3. Intervencija „**Poboljšane informacione usluge (savetodavne usluge)**“ se sprovodi u partnerstvu sa SHTIB-om (Udruženje distributera inputa) od septembra 2018. godine. Aktivnosti u okviru ove intervencije uključuju **osnovnu procenu poljoprivrednih inputa i dostavu informacija na Kosovu, razmene poseta radi učenja iz najboljih regionalnih praksi, obuke za poljoprivredne apoteke i okrugle stolove za teme vezane za sektor**. Dalja podrška i/ili povećanje ove intervencije ima za cilj poboljšanje informacionih usluga i biće planirani nakon završetka i ocene intervencije.

Sektor turizma

U okviru ovog rezultata PPSE podržava mala i srednja preduzeća u turizmu sa **kratkoročnim neformalnim treninzima za specifična zanimanja**. U 2018. godini, PPSE je omogućio kratkoročne obuke za više od pedeset pojedinaca na specifičnim tržištima gde su se tražila zanimanja kao što su: gradski vodiči, planinski vodiči i konobari. U 2019. godini, PPSE će nastaviti da podržava slične kratkoročne obuke na osnovu tržišne potražnje.

1. U okviru intervencije „**Specijalizovana turistička zanimanja**“, tim je već identifikovao **dva neformalna treninga za podršku**. Konkretno, prvi će biti organizovan za dvadesetak pojedinaca koji će biti obučeni kao **gradski vodiči koji govore francuski**, dok je drugi trening za **planinske vodiče na zapadnom Kosovu**. Druga ad-hoc podrška će se istražiti sa prioritetom obuke za vodiče (kulturne, prirodne, avanturističke i gradske ture) zbog tržišnih prilika. Cilj ove intervencije je poboljšanje turističke ponude Kosova, posebno kao odgovor na rastuću potražnju za posetom ovoj zemlji.

Rezultat 2.2: MSP su poboljšala pristup kanalima prodaje

MSP su poboljšala pristup kanalima prodaje	Indikator ishoda	Polazna linija 2017	Ciljna faza	Kumulativni % dostignut u fazi	2019 (T=Cilj)

	OP 2.2.1 Broj malih i srednjih preduzeća koja koriste nove i poboljšane kanale prodaje	0	300	15%	75
	OP 2.1.2 Broj zajedničkih promotivnih aktivnosti za tržišne segmente	0	50	22%	12

Sektor hrane i prirodnih sastojaka:

U okviru ovog rezultata, projekat će **nastaviti da olakšava pristup novim kanalima prodaje za mala i srednja preduzeća**, kako na domaćem tako i na međunarodnom tržištu. U 2018, PPSE je omogućio učešće na međunarodnim sajmovima i u prodajnim misijama sa ciljem pristupa novim kanalima prodaje. Posebno uspešna bila je podrška članovima ORGANIKE za izlaganje na sajmu Biofach, gde su mala i srednja preduzeća zabeležila prodaju od preko milion evra. Olakšavanje prodajne misije sprovedeno je preko švajcarskog ko-fasilitatora (Triple E), koji se pokazao uspešnim u privlačenju glavnih švajcarskih kupaca za kosovske proizvode.

Imajući u vidu uspeh gore pomenute aktivnosti, tokom 2019. godine PPSE će nastaviti da pruža podršku istim aktivnostima. PPSE će istražiti dodatne aktivnosti u pružanju podrške malim i srednjim preduzećima za učešće na drugim međunarodnim sajmovima. Što se tiče pristupa domaćem tržištu, PPSE planira da podrži promotivne prostore u malim trgovinama (npr. restorani, apoteke) i medijsku promociju za podizanje svesti o kvalitetnim lokalnim proizvodima.

1. Kroz intervenciju „**Podrška vezama za učestvovanje na sajmu**“ projekat će podržati **članove ORGANIKE u izlaganju na sajmu Biofach 2019. godine**. Podrška drugim međunarodnim sajmovima će se istražiti uglavnom unutar **sektorskih udruženja**. Takva podrška je pružena i krajem 2018. godine, kada je Udruženje proizvođača voća (SHKF) učestvovalo na sajmu jabuka Interpoma u Italiji. Cilj ove intervencije je omogućiti uspostavljanje novih izvoznih veza za mala i srednja preduzeća na Kosovu.
2. Kroz intervenciju „**Olakšavanje prodajnih/kupovnih misija**“, projekat će nastaviti da radi sa Triple E, specijalizovanom firmom za švajcarsko i nemačko tržište. To će biti učinjeno kako bi se omogućilo domaćim kompanijama da **grade dugoročna partnerstva u različitim podsektorima**, posebno usmerena na proizvode visokog kvaliteta, kao što je organska proizvodnja. Aktivnosti u okviru ove intervencije uključuju posete odabраних kosovskih MSP stranim potencijalnim kupcima i uzvratne posete kosovskim kompanijama sa potencijalom poslovne saradnje. Kao direktan rezultat aktivnosti u okviru ove intervencije, jedna švajcarska kompanija (Biopartner) potpisala je ugovor sa Eurofruti, dok se druga poseta velikog švajcarskog kupca (Erboristi-Lendi) odabраним kosovskim MSP očekuje početkom 2019. godine.
3. Kroz intervenciju „**Promocija lokalnih proizvoda na domaćim tržištima**“, PPSE planira da podrži MSP kako bi poboljšao pristup domaćih proizvođača (uglavnom malih razmera) na domaće tržište. Aktivnosti podrške će biti detaljno opisane u saradnji sa grupama malih proizvođača. Potencijalne aktivnosti uključuju uspostavljanje promotivnih prostora u okviru ciljanih prodajnih kanala (kao što je HoReCa), zajedničku promociju, promociju putem TV emisija, itd. Cilj ove intervencije je povećanje prodaje domaćih proizvoda na Kosovu.

Sektor turizma

Glavni cilj intervencija iz ovog ishoda (outputa) je **olakšati turističkim MSP da omoguće i poboljšaju kanale prodaje po tržišnim segmentima**. Aktuelne analize i zapažanja PPSE pokazuju da najveći potencijal u turizmu dolazi iz sledećih segmenata: lokalni i turisti iz dijaspore, regionalni turisti (posebno iz Turske i Albanije), međunarodni turisti koji posećuju Balkan (uglavnom u više zemalja) organizovani obilasci i turisti koji govore nemački za gradski turizam i turizam u prirodi. U 2018. godini, PPSE je podržao aktivnosti kao što su fer učešće i putovanja za novinarske reportaže radi ciljanja na azijske turiste, kao i prilagođena promocija kroz specijalizovane medije.

U 2019. godini, PPSE će intenzivirati aktivnosti oko tržišnih segmenata. To podrazumeva da će PPSE saradivati sa turističkim udruženjima i malim i srednjim preduzećima na ciljnim tržištima i sa turistima identifikovanih tržišnih segmenata. Promocija kosovske turističke ponude i veza između kosovskih i međunarodnih turističkih operatera će se obavljati kroz aktivnosti kao što su: poslovne veze sa izvornim tržištem, fer učešće, prilagođena promocija i upoznavanje. PPSE ima za cilj poboljšanje kanala prodaje za najmanje 30 malih i srednjih preduzeća i pružanje podrške za organizovanje najmanje 5 zajedničkih promotivnih aktivnosti za tržišne segmente.

1. Što se tiče segmenata **nemačkog govornog područja** (turisti iz Švajcarske, Nemačke i Austrije), PPSE namerava da angažuje švajcarsku kompaniju Triple E. Kao rezultat ove intervencije, PPSE očekuje da se najmanje **dve velike turističke agencije iz Švajcarske uključe i promovišu Kosovo** kao deo njihove turističke ponude. To će dovesti do toga da više švajcarskih turista poseti Kosovo i u prirodi i u gradskom turizmu.
2. Za promovisanje Kosova **turskim turistima**, PPSE će podržati MSP kroz sektorska udruženja u izlaganju na sajmu EMMIT u Istanbulu u januaru 2019. godine, kao i omogućiti **direktne poslovne veze između turoperatora**. Potencijal i modalitete promovisanja Kosova na turskom tržištu je procenio konsultant Elita Alo, koji je otkrio veliki broj turista koji posećuju susedne zemlje kroz organizovane ture i za svrhe kao što su kulturni i alternativni turizam. PPSE će sprovoditi naknadne aktivnosti (zasnovane na rezultatima procene) kako bi dodatno promovisale kosovsku turističku ponudu na turskom tržištu, putem direktne razmene s turskim putničkim agencijama.
3. PPSE planira da podrži promociju i prodaju turističkih proizvoda **lokalnim turistima i turistima iz dijaspore** kroz uvođenje **šeme vaučera**. To će biti učinjeno kroz povezivanje vlasnika proizvoda sa telekom kompanijama (npr. Vala). Očekuje se da će to dovesti do toga da telekom kompanije promovišu više od 20 turističkih proizvoda na Kosovu i da ponude ove proizvode direktno svojim klijentima. PPSE će olakšati izradu paketa, koordinaciju i promociju ovih vaučera. Ovo predstavlja priliku za ciljanje više od 1.000.000 turista iz dijaspore⁵.
4. Specifične aktivnosti oko segmenta **turista koji posete region (Balkan Tours)** biće definisane početkom 2019. godine, kada se PPSE sastane sa glavnim međunarodnim turoperatorima u regionu koji prodaju balkanske ture. PPSE namerava da podrži aktivnosti sa ciljem da se produži trajanje boravka i uključi Kosovo u pakete 'posete Balkanu' na Kosovu.
5. U saradnji sa **Turkish Airlines na Kosovu i Butterfly Outdoors**, PPSE planira da istraži nova potencijalna tržišta, kao što je **Skandinavija, promovišući Kosovo na ovim tržištima** i da uvede kosovsku turističku ponudu direktno zainteresovanim turoperatorima kroz porodična putovanja i poslovne veze .

⁵ Broj turista iz dijaspore koji su posetili Kosovo 2017. godine na osnovu Kosovske agencije za statistiku.

Rezultat 2.3: Akteri su poboljšali organizaciju sektora i umrežavanje

Rezultat 2.3: Akteri su poboljšali organizaciju sektora i umrežavanje	Indikator ishoda	Polazna linija 2017	Ciljna faza	Kumulativni % dostignut u fazi	2019 (T=Cilj)
	OP 2.3 Broj zajedničkih inicijativa za poboljšanje umrežavanja i sektorske organizacije oko odabranih tema: upravljanje otpadom, tržišni segmenti, promocija, koordinacija i razmena znanja	0	10	50%	3

Sektor hrane i prirodnih sastojaka

Sektor hrane (u svim lancima vrednosti) je raštrkan i slabo organizovan. Godine 2018, tim je uložio velike napore da radi u saradnji sa sektorskim udruženjima. Uspešne intervencije su sprovedene sa BMO-ima kao što su ORGANIKA, Mjedra e Kosoves, SHTIB, SHKF, KMC, itd. SHTIB je dobila specifičnu podršku u vezi sa organizacijom sektora za organizaciju razmene u Albaniji kako bi saznali više o dobrim regionalnim praksama i KMC za organizovanje konvencije za proizvodnju. Teme sektora, kao što je zakon o unutrašnjoj trgovini, bile su pažljivo praćene, ali još nisu zabeležene značajnije promene.

U 2019, PPSE planira da **podrži sektorsku organizaciju u temama koje se tiču šema subvencija i uticaja u poljoprivredi i preradi hrane**. Ova tema se pojavila kroz konsultacije sa sektorskim asocijacijama i smatra se veoma važnom s obzirom na razliku i efikasnost modela subvencija koji se primenjuje na Kosovo u odnosu na zemlje regiona. Tim će takođe istražiti pitanja vezana za **usklađenost laboratorijskih analiza na Kosovu za proizvode koji se izvoze na tržišta EU**.

1. Da bi se procenio uticaj šeme subvencija za poljoprivredu i preradu hrane na Kosovu, PPSE će podržati komparativnu studiju o **“šemama podrške za subvencije”**. Postojeći modeli subvencija na Kosovu se smatraju pod-optimalnim od strane mnogih učesnika na tržištu. Regionalne prakse će se ocenjivati radi dobijanja najboljih praksi koje Kosovo može da primeni. Teme će obuhvatiti model subvencioniranja useva na osnovu inputa naspram proizvodnje, podrške izvozu, itd.
2. Kosovski izvoznici se suočavaju sa problemima u ispunjavanju dokumentacije u vezi sa analizom proizvoda (npr. fitosanitarne). PPSE će istražiti probleme koji stoje iza ovog fenomena tako što će razgovarati sa relevantnim organima (npr. Institutom u Peći). Zbog ovih ograničenja, kosovski izvoznici su primorani da sprovedu dodatne analize za svoje proizvode od strane tela sa sedištem u EU. Interna brza procena će pokazati da li se ovaj problem može rešiti kroz podršku PPSE.

Sektor turizma

PPSE će pratiti i nastaviti da pomaže aktivnosti u okviru ovog rezultata kako bi **doprineo poboljšanju koordinacije između javnog i privatnog sektora i saradnje između aktera i udruženja privatnog sektora**. Godine 2018, PPSE je sproveo aktivnosti oko Zakona o turizmu, Strategije turizma za opštine Priština i Prizren i sproveo procenu u pogledu potencijalne zabrane plastičnih kesa na Kosovu. Konkretno, PPSE je podržao MTI u izradi Zakona o turizmu tako što je angažovao ekspertizu i osigurao

uključivanje privatnog sektora, dok je u Prizrenu i Prištini podrška pružena kroz ekspertizu primene SGDM metodologije. Kao neposredan rezultat Strategije za turizam, opština Priština, uz podršku PPSE, ponovo je funkcionalizovala Turistički informativni punkt. Pored toga, PPSE će inicirati organizaciju regionalnih projekata finansiranih od strane SDC-a koji se bave razvojem turističkog sektora u regionu. Ovo će biti prvi korak koji bi doveo do regionalne saradnje nacionalnih aktera.

U 2019. godini, PPSE će pratiti razvoj događaja u vezi sa **Zakonom o turizmu i implementacijom turističkih strategija u Prištini i Prizrenu**. Podrška će biti obezbeđena za postizanje održivog modela za funkcionisanje **Turističke info tačke u Prištini**. Štaviše, specifične aktivnosti će biti podržane u saradnji sa Ministarstvom za životnu sredinu i prostorno planiranje (MŽSPP) za mobilizaciju lokalnih aktera (proizvođači plastike, maloprodajni lanci, opštine itd). U rešavanju ovog pitanja pronalaženjem najboljih modaliteta za **smanjenje/zabranu upotrebe plastičnih kesa - koristeći rezultate procene**. Dodatne sektorske teme kao što je **smanjenje PDV-a za smeštaj** će se istražiti u saradnji sa sektorskim udruženjima. Dalje aktivnosti koordinacije među akterima iz privatnog sektora biće organizovane na osnovu intervencija kao što su: učešće na sajmovima, razvoj proizvoda itd. Sve u svemu, PPSE namerava da postigne najmanje dve zajedničke inicijative u okviru ovog rezultata.

1. Što se tiče **smanjenja/zabrane upotrebe plastičnih kesa**, PPSE je podelio preliminarne nalaze procene sa MSPP. Nalazi ukazuju na tri glavna modaliteta za napredovanje: porez na plastične kese, zamena ne-bio razgradivih kesa, zabrana plastičnih kesa. Imajući u vidu spremnost zvaničnika MSPP, PPSE će podržati aktivnosti, npr. **okrugle stolove za koordinaciju javnog i privatnog sektora u pronalaženju najboljeg zajedničkog modaliteta za ovo pitanje**. Očekuje se da će ove aktivnosti početi u januaru.

3.3. Ostali ishodi („outputi“)

3.3.1. Fond za prilike i mogućnosti

U 2018. godini i na osnovu procene i iskustava iz faze I, Fond za prilike i mogućnosti (OF) je nastavio da se koristi kao dodatni instrument za sektore. Operativni priručnik OF-a je prilagođen u prvom kvartalu 2018. godine kako bi se bolje integrisao unutar sektorskih intervencija. Godine 2018. PPSE je primio 33 izraza interesa; 9 aplikacija je imalo priliku da izrade Sažetak koncepta, a potpisana su i 3 sporazuma o zajedničkom ulaganju u skladu sa planiranim budžetom za 2018. godinu.

U 2019. godini, PPSE će dati prioritet intervencijama za sektor turizma, sa fokusom na razvoj turističkih proizvoda. Tim je uložio velike napore u promovisanje razvoja turističkih proizvoda kroz obraćanje preduzećima i opštinama Priština i Prizren. Planirano je da se početkom 2019. godine pokrene poziv za podnošenje predloga za turističke proizvode. Tim je uočio potencijal za razvoj turističkih proizvoda u regionu Prizrena, gde se nedavno razgovaralo sa potencijalnim MSP. U 2019. godini, PPSE će ponovo razmotriti postojeći priručnik s namerom daljeg procesa integracije OF u sektorske strategije kroz razvoj značajnih uloga fasilitatora iz sektora u identifikaciji, rešavanju i praćenju intervencija. Pored toga, izmene priručnika nameravaju da ojačaju dužnu pažnju oko partnerskog zajedničkog ulaganja.

3.3.2. Fond za socijalno uključivanje

Fond za socijalno uključivanje je instrument koji podržava omogućavanje zapošljavanja manjinskih zajednica u privatnom sektoru, kao i drugih socijalno isključenih grupa. Tokom 2018. godine, kroz SIF, PPSE je sproveo pet partnerstava, sa tri intervencije: upravljanje otpadom, bio-pelet, i obuka konobara/konobarica, i dve procene: studija izvodljivosti za socijalno preduzeće za TOKA, i procena rodnih stereotipa u vezi sa izborima u obrazovanju, u saradnji sa projektom EYE.

U 2019. godini, FSU će dalje graditi na intervenciji u vezi sa upravljanjem otpadom u opštini Gračanica, gde su zajednice RAE bile posebno ciljane. Intervencija u vezi sa proizvodnjom bio-peleta

potpisana je krajem 2018. godine. Ova intervencija će biti sprovedena 2019. godine i ima za cilj povećanje proizvodnog kapaciteta i kvaliteta proizvodnje peleta u Novom Brdu. Štaviše, PPSE će pažljivo razmotriti kroz SIF pojedinačne zahteve koji dolaze od RAE zajednice, posebno one koji dopunjuju područja i aktivnosti intervencije sektora. FSU će koristiti svoje aktivnosti kroz tipične grantove, kao i intervencije koje ciljaju na širu promenu sistema za socijalno isključene grupe, uključujući žene i druge manjine. Prioritet će biti dat mogućnostima za otvaranje novih radnih mesta i stvaranje prihoda za ugroženo stanovništvo. Štaviše, FSU će tražiti poslovne mogućnosti među kosovskim Srbima, gde će se podržati povećanje poslovnih kapaciteta i prodor određenih proizvoda i usluga na tržište.

4. Višesektorske (transverzalne) teme

Socijalna inkluzija

Pored korišćenja Fonda za socijalnu uključenost kroz koji ciljamo ugroženo stanovništvo i grupe, uglavnom RAE zajednice, PPSE će nastaviti da kreira fokusirane intervencije u sektorima, tj. u manjinskim oblastima ili sa ženskim partnerima, kao i aktivnosti usmeravanja u specifičnim podsektorima sa većim potencijalom za inkluziju.

Uspešni primeri usklađivanja i kanalisanja i ciljanih intervencija u 2018. godini uključuju: ugovornu poljoprivredu, Pepermint kroz OF i obuku konobara/konobarica kroz SIF. U okviru ugovorne poljoprivredne intervencije, oko 29% dodatnih angažovanih radnika poljoprivrednika pripada RAE zajednici. Jedno partnerstvo je učinjeno sa srpskim biznisom (i preko ugovorne poljoprivrede i OF) koji je ugovorio saradnju sa 26 srpskih i bošnjačkih poljoprivrednika. Dalje, oko 40 mladih Srba iz ruralnih područja obučeno je za zanimanja u ugostiteljstvu kroz kratkoročnu obuku koju podržava PPSE.

Za 2019. godinu, PPSE će nastojati da osigura uključivanje kroz sledeće intervencije i aktivnosti:

- U okviru sektora turizma, PPSE će istražiti mogućnosti za uključivanje manjinskih biznisa u ciljanje regionalnih turističkih segmenata, sa posebnim fokusom na turiste iz Srbije. Ovo može uključivati aktivnosti kao što su: upoznavanje, fer učešće, itd. Nadalje, mogućnosti za razvoj turističkih proizvoda će se tražiti u saradnji sa manjinskim privatnim sektorom u Gračanici, Štrpcu, Novom Brdu, Zubinom Potoku i/ili Leposaviću.
- U okviru FNI sektora, PPSE će i dalje nastaviti da uključuje manjine u okviru ugovora o poljoprivredi, posebno u sektoru MAP-a. Pored toga, projekat će istražiti mogućnosti za stvaranje poslovnih veza i novih kanala prodaje za proizvode koje nude preduzeća koja vode socijalno isključene grupe. Pored toga, manjinska preduzeća će biti ciljana kroz OF, posebno fokusirajući se na povećanje njihovih proizvodnih i prerađivačkih kapaciteta.

Pol

Kroz intervencije PPSE sprovedene 2018. godine, rodna ravnopravnost i ekonomsko osnaživanje žena su uključeni u sve intervencije sektora. Konkretno, u sektoru FNI, žene su bile dobro zastupljene kao radna snaga sa do 40% ukupnog broja zaposlenih. U okviru sektora FNI, 7 od 19 PPSE partnerstava bilo je sa ženskim preduzećima, a 90 od 209 ugovorenih poljoprivrednika bile su žene. U sektoru turizma, šest od dvanaest obučanih gradskih vodiča bile su žene.

PPSE ima za cilj da dostigne sve ciljeve za uključivanje žena putem intervencija u FNI i sektorima turizma 2019. godine. Posebni napor će se uložiti u uključivanje žena u intervencije u oba sektora, kao i osnaživanje žena ciljanim aktivnostima. U decembru je organizovana radionica o planiranju

aktivnosti i intervencija za rodnu uključivanje i usklađivanje (“mainstreaming”) uz podršku stručnjaka iz Swisscontact-a za rodna pitanja.

U sektoru FNI, nastaviće se pokušaji da se uključe žene poljoprivrednice u intervenciju „ugovaranja poljoprivrede“ (kao poljoprivrednici i zaposleni). Odvojene aktivnosti će biti deo iste intervencije kako bi se ženama pružile odgovarajuće informacije i usluge obuke. Pored toga, za žene preduzetnice u sektoru konditorskih proizvoda, posebno kroz rezultat 1.1, uzeće se u obzir specifična podrška (pogodna za prilike i mogućnosti), koja će direktno uticati na preduzeća u vlasništvu žena, budući da je većina preduzeća u ovom sektoru u vlasništvu žena. Pored toga, ženska preduzeća će biti podržana i biće prioritetna za aktivnosti pravednog učešća.

Projekat će nastaviti da uvodi žene u aktivnosti u oba sektora. U sektoru turizma, aktivnosti koje poboljšavaju snabdevanje hranom za turizam će biti pilotirane, i u njima će PPSE dati prioritet domaćinstvima predvođenim ženama za pružanje podrške. Ostale intervencije u turizmu, gde će se dati prioritet ženama, biće u „specijalizovanim turističkim zanimanjima“ (npr. vodiči, konobari, kuvari, itd) i u „razvijanju turističkih proizvoda“.

7.2.2. Praćenje i merenje rezultata

PPSE će nastaviti da prati sve tekuće intervencije, ažurira lance rezultata, planove praćenja i da prikuplja više kvalitativne podatke za upravljanje intervencijama. DCED standard i Swisscontact MRM smernice će i dalje biti korišćeni za merenje rezultata i za sistem praćenja PPSE. Tim će koristiti stalne podatke o praćenju čestih terenskih poseta i promeniti planove intervencije za poboljšanje poslovnih modela.

Godine 2018, tim je intenzivno radio na kompletiranju MRM dokumenata za sve tekuće intervencije. U tom smislu, tim je razvio dva lanca rezultata sektora i MRM dokumente (konceptne beleške, lance rezultata, planove praćenja i intervencije) za sve tekuće FNI i turističke intervencije. Sprovedene su dve opsežne procene, jedna se odnosi na istraživanje turističke ponude, a druga na procenu uticaja na intervencije u poljoprivrednom sektoru. Obe procene su vođene projektom kroz angažovanje popisivača i konsultanata (za istraživanje turističke ponude), uz uzorak od 468 malih i srednjih preduzeća za istraživanje turističke ponude i 211 ispitanika za procenu uticaja na poljoprivrednu proizvodnju. Glavna prekretnica za PPSE u 2018. godini bila je prezentacija „proksija“ i multiplikatorske metodologije PPSE za zapošljavanje u turizmu na godišnjem događaju BEAM DCED.

Tim će tokom 2019. godine ažurirati i pripremiti dokument vezan za MRM za tekuće i nove intervencije. Osim toga, rezultati interventnih procena i monitoringa će se koristiti u saradnji s upravom kako bi se upravljalo i odlučivalo o intervencijama. Planirano je nekoliko procena kako bi se poboljšalo praćenje i upravljanje PPSE. Prvobitno, istraživanje turističke ponude biće ponovo sprovedeno za šire Kosovo kako bi se obuhvatile promene u sektoru za 2018. godinu.

Planirane su interventne procene za ugovorne poljoprivredne intervencije (krajem 2019. godine) i turističke intervencije u pogledu merenja uticaja dodatnih međunarodnih turista. Ova procena, zajedno sa procenom turističke ponude, omogućićće timu da koristi proksi za zapošljavanje u turizmu i metodologiju multiplikatora za izračunavanje zaposlenosti i uticaja prihoda u turističkom sektoru. Dok će za specifične intervencije (npr. razvoj proizvoda) tim nastaviti da sprovodi pojedinačne procene sa korisnicima.

U cilju poboljšanja sistema praćenja, izveštavanja i upravljanja, timovi planiraju da naruče dve nove procene, od kojih se jedna odnosi na indirektni uticaj na poljoprivredu (multiplikatori), a drugi na uticaj upotrebe specijalizovanih sadnica u prinosu i na kvalitet poljoprivrednih proizvoda.

7.3 Komunikacija

Godine 2019, PPSE će nastojati da redovno komunicira i javlja o uticaju. Komunikaciona strategija i aktivnosti će pokazivati zdravu ravnotežu između “institucionalne komunikacije” (tj. informisanje javnosti o radu SDC-a i PPSE-a; podrška transparentnosti agencije i projekta, te dalje kultivisanje odnosa s javnošću) i “komunikacije za razvoj - C4D” (tj. olakšavaju pristup informacijama, stimulišu učešće i pomažu ljudima i nastoje da utiču). Osnovna poruka će se voditi oko doprinosa švajcarske vlade razvoju privatnog sektora i otvaranju radnih mesta na Kosovu, sa ciljem da utiče na ekonomske i društvene promene kroz odgovarajuće osmišljene poruke i prateći sadržaj.

Da bi dalje preraslo u koncept C4D, ove godine PPSE će koristiti transformaciono pripovedanje kako bi predstavio rezultate postignute kroz priče o “karakterima s agencijom”, kako bi se više fokusirala pažnja publike i prenela informacija kroz ljudska iskustva, da bi se poslala poruka da je promena moguća i da motiviše ljude da deluju.

Priroda i intenzitet komunikacije će se prvenstveno oslanjati na interventne aktivnosti i ishode svakog sektora. Komunikacioni materijali će podržavati potrebe sektora, prilagođene određenim ključnim publikacijama, prenoseći se kroz različite komunikacijske kanale i alate: društvene medije, Internet stranicu projekta, članke objavljene u medijima (Internet i tradicionalnim), bilten projekta, video zapise i drugo. Ove godine, PPSE će otvoriti Instagram stranicu kako bi dodatno pojačao prisutnost u društvenim medijima i obratio se mlađoj publici koja koristi prvenstveno ovaj kanal.

Specijalista za odnose s javnošću i komunikacije će saradivati sa članovima tima i pružati savete ili podršku po potrebi projektnim partnerima u njihovim naporima da objavljuju rezultate putem promotivnih događaja ili materijala. Nakon uspešne organizacije Međunarodnog dana planete Zemlje 22. aprila 2018. godine koji je prerastao u događaj podržan od strane opštine Priština, ove godine će se ovaj događaj organizovati zajedno sa FSU u opštini Gračanica kako bi se stvorila veća vidljivost za različite vrste reciklaže i aktivnosti za otvaranje novih radnih mesta za Rome u ovoj oblasti i da se iskoristi prilika za podizanje svesti sa potencijalom za pokretanje promene ponašanja na širem planu. Druge aktivnosti usmerene na komunikaciju u cilju podrške ciljevima projekta će se fokusirati na isticanje rodnog usklađivanja, stvaranje radnih mesta za žene i druge socijalno isključene grupe, te na ekološke probleme, između ostalog.